

Міністерство освіти і науки України  
Харківський національний педагогічний університет  
імені Г. С. Сковороди



**Актуальні питання  
корекційної та  
інклюзивної  
освіти**

Міністерство освіти і науки України  
Харківський національний педагогічний університет  
імені Г. С. Сковороди



# АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОРЕКЦІЙНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Збірник наукових праць



Харків  
2020

**Редакційна колегія:**

*Головний редактор – Бойчук Юрій Дмитрович*, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди

*Заступник головного редактора – Маркіна Тетяна Юрївна*, доктор біологічних наук, професор, декан природничого факультету

*Відповідальний секретар – Перетяга Людмила Євгенівна*, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

**Члени редакційної колегії:**

*Бондар Віталій Іванович*, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної педагогіки, академік Національної академії педагогічних наук України

*Галій Алла Іванівна*, кандидат біологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

*Голуб Наталія Михайлівна*, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

*Гордієнко Ірина Вікторівна*, кандидат медичних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

*Дрозик Людмила Володимирівна*, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

*Золотверх Владлена Віталіївна*, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

*Казачінер Олена Семенівна*, доктор педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

*Коваленко Вікторія Євгенівна*, кандидат психологічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

*Орлов Андрій Валерійович*, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

*Пашинський Павло Петрович*, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

*Сінопальнікова Наталія Миколаївна*, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

*Туренко Наталія Миколаївна*, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

*Щербак Ірина Миколаївна*, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

*Рекомендовано редакційно-видавничим відділом Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, протокол №7 від 19.11.2020 р.*

Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. – 376 с.

Збірник містить наукові праці, які присвячені висвітленню проблеми організації комплексного психолого-педагогічного супроводу інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Розглянуто широке коло нагальних питань, пов'язаних з організацією інклюзивного освітнього середовища, наданням освітніх та корекційно-розвиткових послуг дітям з порушеннями психофізичного розвитку.

<b>Забеліна Г.Д.</b> Використання казкотерапії в логопедичній роботі з розвитку мовлення у дошкільників із заїканням.....	115
<b>Завадська О.А.</b> Умови психолого-педагогічного супроводу дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах інклюзії.....	121
<b>Зінов'єва О.В.</b> Діагностика розвитку довільної регуляції навчально-пізнавальної діяльності учнів молодшого шкільного віку.....	126
<b>Злобіна Н.М.</b> Використання піктограм, як засобу комунікації дітей із синдромом Дауна.....	132
<b>Калашиник С.В.</b> Огляд методик корекції поведінкових порушень у дітей з РАС.....	138
<b>Катріч А.М.</b> Застосування елементів Монтессорі – терапії у сенсорному вихованні дітей із ЗПР.....	143
<b>Кірпа Д.О.</b> Ігрові вправи як засіб профілактики порушень писемного мовлення дітей молодшого шкільного віку.....	149
<b>Колот С.Б.</b> Логопедична ритміка для дітей з загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ).....	156
<b>Комір С.М.</b> Роль і місце дихальних вправ в корекції заїкання .....	160
<b>Комкова О.М.</b> Формування довільної уваги у молодших школярів із порушеннями писемного мовлення.....	167
<b>Костенко В.А.</b> Складання розповіді за сюжетною картиною як ефективний засіб розвитку зв'язного мовлення у роботі з дітьми старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня.....	175
<b>Кривоніс Д.О.</b> Гра як засіб мовленнєвого розвитку дошкільників із загальним недорозвитком мовлення.....	181
<b>Лактіонова О.М.</b> Особливості обстеження зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня .....	186
<b>Літвін Л.М.</b> Діяльність реабілітаційного центру «Право вибору» щодо інклюзії дітей та людей з порушеннями у сучасне суспільство.....	190
<b>Малєєва А.М.</b> Рівні соціалізованості дітей молодшого шкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення.....	195
<b>Мамедова Л.Б.</b> Розвиток соціальної компетентності дітей з РАС засобами соціальних історій.....	200
<b>Маркіна Н.В.</b> Формування емоційного здоров'я дітей засобами музикотерапії.....	208
<b>Маркова Л.В.</b> Стратегія формування потреби у спілкуванні дітей з розладами аутистичного спектру.....	211
<b>Мироненко А. В.</b> Комплексний підхід до розвитку звуковимови у дітей з порушенням слуху.....	218
<b>Мірошниченко І.А.</b> Формування функціональних цілей міждисциплінарною командою фахівців, як засіб реалізації програм допомоги для дітей з моторними порушеннями.....	224
<b>Мірошниченко О.В.</b> Використання музикотерапії в подоланні дизартрії у дошкільників.....	232
<b>Міщенко О. А.</b> Вокальні вправи та вокально-ритмічні ігри як засоби формування інтонаційно-ритмічної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.....	237

## СКЛАДАННЯ РОЗПОВІДІ ЗА СЮЖЕТНОЮ КАРТИНОЮ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У РОБОТІ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗНМ ІІІ РІВНЯ

*У статті розглядаються особливості формування зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення ІІІ рівня у процесі складання розповіді за сюжетною картиною.*

*Ключові слова: загальний недорозвиток мовлення, зв'язне мовлення, діти старшого дошкільного віку, сюжетна розповідь.*

**Постановка проблеми.** Розвиток мовлення дітей є одним із пріоритетних напрямів роботи у системі сучасної дошкільної освіти, що є важливою умовою підготовки дитини до навчання у школі. Рівень розвитку мовлення відіграє важливу роль у формуванні навчальної діяльності, психіки дитини, включенні її у соціум. Одним з показників рівня мовленнєвого розвитку дитини є сформованість зв'язного мовлення. У дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення відзначаються труднощі в засвоєнні лексико-граматичних засобів мови, порушення звуковимови, недостатній рівень розвитку фонематичного слуху, внаслідок чого затримується процес розвитку зв'язного монологічного мовлення.

Актуальність теми зумовлена тим, що останнім часом в Україні збільшилася кількість дітей з порушенням мовлення. Тому своєчасна діагностика і корекція мовленнєвих вад у дітей є сьогодні нагальною та актуальною. Цілеспрямований добір форм, методів та засобів формування зв'язного мовлення відіграє важливу роль в організації корекційно-розвивального процесу.

**Аналіз досліджень і публікацій.** Проблема загального недорозвинення мовлення впродовж багатьох років вивчалася, розроблялася і висвітлювалася у медичній, дефектологічній, педагогічній, психолінгвістичній літературі. Аналіз досліджень вчених доводить, що формування умінь і навичок зв'язного мовлення в старших дошкільників із ЗНМ займає одне з центральних місць у

корекційно-педагогічному процесі закладу дошкільної освіти. Дане питання відображене у працях таких вчених, як В. Воробйова, М. Гріншпун, В. Ковшиков, Н. Жукова, О. Мастюкова, Т. Філічева. У науковій та науково-методичній літературі з логопедії висвітлено різні методики роботи з розвитку мовлення дошкільників із ЗНМ. Наприклад, Л. Колесник розробила методику розвитку зв'язного мовлення дітей із ЗНМ засобами театралізованої діяльності, В. Глухов розглядає методику формування зв'язного монологічного мовлення у дітей з ЗНМ в процесі навчання переказу, І. Андрусєва пропонує методику розвитку мовлення дітей шостого року життя із ЗНМ в процесі ознайомлення з природою, Л. Трофименко виділила напрями корекційної роботи з формування зв'язного мовлення у дітей із ЗНМ III рівнів старшого дошкільного віку, О. Білан та К. Крутій виявлено специфічний засіб розвитку мовлення дошкільників – наочні моделі, у яких дитина відтворює структуру об'єктів і зв'язків між ними. Таким чином у своїх працях вчені доводять, що формування умінь і навичок зв'язного мовлення в старших дошкільників із ЗНМ повинно займати одне з центральних місць у корекційно-педагогічному процесі закладу дошкільної освіти.

Теоретичний аналіз спеціальної методичної, психолого-педагогічної та логопедичної літератури свідчить, що науковці відмічають значення такого методу розвитку зв'язного мовлення як складання розповіді за сюжетною картиною. Ми детальніше розглянемо особливості застосування даного методу в логопедичній практиці.

**Мета статті.** Метою статті є обґрунтування особливостей використання методики розвитку зв'язного мовлення у роботі з дітьми старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня у процесі складання розповіді за сюжетною картиною.

**Виклад матеріалу дослідження.** Однією з невід'ємних складових освітнього процесу сучасного закладу дошкільної освіти є формування зв'язного мовлення дошкільників. Воно має надзвичайно важливе значення в інтелектуальному та особистісному розвитку дитини, дає можливість змістовно формулювати свої думки, виразити враження. Завдяки оволодінню навичками

зв'язного мовлення дитина може вільно встановлювати контакт з однолітками та дорослими, ініціює власні ідеї. Під зв'язним мовленням розуміють розгорнуте викладення певного змісту, яке здійснюється логічно, послідовно і точно, граматично правильно й образно. Продуктом зв'язного мовлення є текст – поєднана смисловим зв'язком послідовність знакових одиниць, основними властивостями якої є зв'язність і цільність. Основна функція зв'язного мовлення - комунікативна. Вона здійснюється у двох основних формах - діалозі та монологі. Кожна з форм має свої особливості, які визначають характер методики їх формування [1].

Однією з найпоширеніших патологій серед дітей дошкільного віку є загальне недорозвинення мовлення, яке полягає в системному порушенні всіх компонентів і форм мовлення. Під загальним недорозвиненням мовлення у дітей із нормальним слухом і первинно збереженим інтелектом розуміють таку форму мовленнєвої аномалії, при якій порушено формування усіх компонентів мовленнєвої системи, які відносяться як до звукової, так і до смислової сторони мовлення. Саме обмеженість словникового запасу, відставання в оволодінні граматичною будовою рідної мови ускладнюють процес розвитку зв'язного мовлення, перехід від діалогічної форми мовлення до контекстної [5].

У самостійних висловлюваннях дітей із ЗНМ III рівня відзначаються труднощі програмування змісту розгорнутих висловлювань та їх мовленнєвого оформлення. У мовленні дітей переважають прості поширені речення, дошкільники майже не використовують складні конструкції. Самостійне спілкування дітей залишається утрудненим, вони часто потребують смислової опори, допомоги дорослого. Висловлювання старших дошкільників носять фрагментарний характер. Для переказу, розповідей характерними є порушення зв'язності і послідовності викладу, смислові пропуски, явно виражена ситуативність і фрагментарність. У дітей із ЗНМ III рівня відмічається низький рівень користування фразовим мовленням [4].

З метою обстеження зв'язного мовлення старших дошкільників ми підібрали наступні завдання. Перше - скласти розповідь за допомогою серії

сюжетних картинок (побудова програми висловлювання опосередковано зовнішніми опорами, що полегшує виконання завдання). Необхідно пам'ятати, що добір картинок для обстеження повинен відповідати віковим особливостям дітей. Після того, як буде проведено дослідження уміння самостійно складати речення за окремими сюжетними картинками, доцільно перевірити те, як дитина переказує прослуханий текст, чи потребує допомоги педагога і як її використовує. Це завдання є складнішим за попереднє, воно провокує множинні лексичні, граматичні семантичні помилки.

Для переказу краще обрати прозовий твір (казку, оповідання). Твір для переказу має бути зрозумілим і доступним дітям даного віку, близьким до їх життєвого досвіду. Бажано, щоб у творі були знайомі дітям персонажі з яскраво вираженими рисами характеру, а мотиви їх вчинків були прозорими і зрозумілими. Для переказу слід обирати художні твори, що мають виховну цінність, чітку композицію, динамічний сюжет і невеликий обсяг.

Завдання з обстеження зв'язного мовлення мають комплексний характер. Для того, щоб можна було визначити природу труднощів, оцінка виконаних завдань проводиться за наступними критеріями: смислова адекватність і самостійність виконання, можливість побудови тексту, граматичне і лексичне оформлення. Виконане завдання по кожному критерію оцінюється за п'ятибальною шкалою, сумарний бал складається з оцінок за всіма чотирма критеріями. Максимальна оцінка – 20 балів [2].

В результаті проведення констатувального зрізу було виявлено недостатній рівень розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників. Це доводить необхідність розробки та впровадження методики розвитку зв'язного мовлення у процесі складання розповіді за сюжетною картиною.

Метою корекційної роботи з подолання загального недорозвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку в умовах логопедичної групи закладу дошкільної освіти є розвиток зв'язного мовлення. Вирішення цього завдання можливе при правильному доборі змісту навчання, форм та методів



корекційного впливу. Одним із методів розвитку зв'язного мовлення у роботі з дітьми є складання розповіді за сюжетною картиною.

В основі розповідання за картиною лежить опосередковане сприймання навколишнього життя. Картина поглиблює дитячі уявлення про оточуючий світ, впливає на емоційну сферу, викликає інтерес до розповідання. У загальній та спеціальній літературі багато авторів (А. Богуш, А. Бородич, Н. Гавриш, Тихєєва, В. Глухов, С. Миронова та інші) відмічають значення такого виду занять для збагачення та активізації словника, формування граматично правильного, зв'язного мовлення, розвитку процесів сприймання, уяви, логічного мислення.

Розповідання за картиною – це складна розумова діяльність, в якій мають місце аналіз, синтез, порівняння, умовиводи. Розповідь за сюжетною картиною вимагає від дитини вміння виділити основні дійові особи або об'єкти картини, простежити їх взаємозв'язок і взаємодію, відзначити особливості композиційного фону картини, а також вміння додумати причини виникнення даної ситуації, тобто скласти початок оповідання, і наслідки ситуації – тобто скласти кінець розповіді [1].

У старшій групі для дітей з III рівнем ЗНМ вчать творчого розповідання на основі творчої уяви з використанням сформованих уявлень і знань. Головним завданням є розвиток уміння повного, послідовного, системного викладення думки (вміння усно переказати і розказати прочитане, побачене, про будь-яку подію, яка вже відбулася) на основі проведеної роботи з розширення і уточнення словника імпресивного та експресивного мовлення, можливостей диференційованого використання граматичних форм слова і словотвірних моделей (поряд із формуванням правильної звуковимови і слухомоторних диференціювань, засвоєння різних синтаксичних конструкцій). У процесі формування зв'язного мовлення у дітей удосконалюються навички описових розповідей, переказу творів української літератури та народної творчості. Діти вчать скласти різні типи текстів із дотриманням цілісності та зв'язності висловлювання [3].

### **Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження.**

Таким чином, наявність у дитини загального недорозвинення мовлення вказує на системне порушення всіх компонентів мовленнєвої діяльності. Важливим завданням педагогів є своєчасна діагностика та корекція порушень мовлення дітей дошкільного віку. Розглянута робота з формування зв'язного мовлення старших дошкільників із ЗНМ III рівня у процесі складання розповіді за сюжетною картиною є важливою складовою у системі логопедичного впливу. Подальші пошуки у напрямі дослідження мають сприяти удосконаленню методичного забезпечення логопедичної роботи з корекції та розвитку в старших дошкільників зв'язного мовлення. Наступним важливим етапом нашої подальшої дослідницької роботи є розробка корекційно-розвивальної програми з означеної проблеми та проведення експериментального дослідження з метою підтвердження ефективності розроблених нами занять спрямованих на формування зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня.

### **Список використаних джерел:**

1. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / А.М. Богуш, Н.В. Гавриш. Київ: Видавничий дім «Слово», 2011. 704 с.
2. Крутій К.Л. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2005. 208 с.
3. Трофименко Л.І. Діагностика та корекція загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку. Навчально-методичний посібник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/8723/1/Посібник-ост.%20Трофименко%202014.pdf> (дата звернення: 22.10.2020).
4. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс. Київ: ПП «Актуальна освіта», 2013. 108 с.
5. Шеремет М.К. Логопедія: Підручник / за ред. М.К. Шеремет. П'яте видання. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2018. 856 с.